

Titel: [Uldall] 032-0240

Citation: "[Uldall] 032-0240", i *Louis Hjelmslev og hans kreds*, s. 1. Onlineudgave fra Louis Hjelmslev og hans kreds: https://tekster.kb.dk/catalog/lh-texts-kapsel_032-shoot-workidacc-1992_0005_032_Uldall_0240/facsimile.pdf (tilgået 06. august 2024)

Anvendt udgave: Louis Hjelmslev og hans kreds

Ophavsret: Materialet kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge det til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

AB 1.1.2.1
XXXXXXXXXX

Jeg er absolut utilbøjelig til den af Dem foreslaede omring.
Ved kommutation forstås en distinktiv ombytning; det staar ganske vist ikke i L 8, men det er en ældre formulering. Fonetikken staar i modsætning til fonologien ved ikke at operere med experimentelle kommutationer, men kun med reelle kommutationer, dvs relevante ombytninger. Linie 5-6 skal derfor blive staaende. Regel II i AB 1.1.2.2 foreslaar jeg at lade staa paa den plads og at bibeholde formuleringen, dog gerne med en henvisning til AB 1.9.

AB 1.1.2.2 Et godt eksempel paa regel I er italiensk (og litauisk) ^[ŋ] men det fører til en omformulering af selve regelen. I italiensk (og litauisk) forekommer [ŋ] foran [k] og [g], saaledes at det paa ordgrænsen veksler fakultativt med [n]: "un garšone" kan udtales [un gar'dzɔne] eller [uŋ gar'dzɔne]. [ŋ] er altsaa enheden a, [n] er enheden b; men fonemet noteres som identisk med enheden b. Fonemet noteres i alle tilfælde som identisk med den enhed, der har de videste forekomstbetingelser.

Tilslutning til hvad De skriver om dansk [ð].

Hvor jeg i det følgende intet bemærker, giver jeg Deres ændringsforslag min tilslutning.

AB 1.1.4 Deres tanke er vel den, at russ. $\left[\frac{y}{\alpha} \right]$ skulde kunne oplæses paa samme maade som dansk [f], dvs. at $\left[\frac{y}{\alpha} \right]$ ikke kan kommuteres med $\left[\frac{t}{\beta} \right]$. Men det kan det netop, saa exemplet er rigtigt.

AB 1.2.1 Gid jeg havde Dem her og ikke i Udby. Jeg følger Deres bemærkninger og begynder altsaa paa side 2; her skriver De i linie 10 at signalerne er en art prosodier der "signaliserer samtidig med at de henholdsvis konstituerer og karakteriserer intradefinerede prætaxier"; der skulde staa: "signaliserer samtidig med at de er henholdsvis lineære eller superponerede prætaxematemer". I kenematisk plan vil signalerne kun kunne siges at være karakteriserende, ikke konstituerende, og det er kun dér, at disse

udtryk bør benyttes. Det er De nærmest enig i; det er kun et spørgsmaal om udtryksmaade. Angaaende resten af side 2 maa jeg endnu være stødigt. Deres eksempel formulerer De saaledes: "i et sprog er ? grammatemsignal men forekommer kun foran vokal." Det mener De imidlertid ikke. De mener, som figura udviser: "i et sprog er ? grammatemsignal men forekommer kun foran den første vokal i en grammatemkeni." Men saa er følgen da den, at det er umuligt at konstatere et nul noget bestemt sted i rækken; vilde man forsøge, maatte man konstatere, at der er nul allevegne hvor der ikke er ?, og det har ingen værdi. - Jeg er gaaet ud fra, at side 2 linie 10 fra nederen er /1/ trykfejl for /g/. - Linie 9 fra nederen og videre nedefter har jeg ikke begrebet; ud fra Deres egne forudsætninger skulde der ingen ?-signal være ~~WWWWW~~ after vokal, men kun foran vokal, og hvordan saa ? after vokal kan overlæppe med noget andet, f. ex. med O, er mig gaadefuldt. - Min tanke var ikke den, at 1 og Y hører til samme metaprosodi, ^{og} ~~men~~ at 1 var et signal; min tanke var den, at enten er 1 en prosodi, indgaaende i metaprosodi med Y, eller et signal, uden relation med Y. Hvis 1 ved nærmere undersøgelser viser sig at være et signal, er der ikke tale om, at 1 er impliceret i O. Regelen D 7.1 maa saa omformuleres saaledes, at der ved fastsættelsen af, hvilke arter af enheder, 1 signaliserer, tages hensyn til de fakta, der er tænkt paa da implikationen blev opstillet; det, som 1 signaliserer, er maaske et plerematisk syntagma, hvis keni er karakteriseret ved eet og kun eet akcentkomplex. Det forekommer mig stadig haabløst at tænke paa et et signal skulde kunne være materialiseret ved nul eller indgaa i implikation med nul. Ved denne deus ex machina vilde man forklare alt muligt fuldkommen vilkaarligt. Hvis det var tilladt at rægne med saadanne ting, saa kunde jeg f. ex. sige om Deres eksempel, at 1 er stavelsesignal, men at 1

er impliceret i nul i bestemte stillinger; sprogets bygning kunde være en saadan, at betingelserne for at stavelsesignalet \bar{u} var impliceret i nul meget vel lod sig fastsætte. - Men jeg har vel sagtens misforstået Dem, og De måskee ogsaa mit brev af 3/1. Kom mig i hvert fald snarest til undsætning, paa det at jeg ikke maatte uddrive alt mit hovedhaar.

Side 3 linie 3 skriver De at "en enkeltprosodi er hverken paradigmatiske eller syntagmatiske". Saasom jeg hidtil har svaret i den vildfarelse, at den altid var en af delene, og saasom De ikke har givet mig en barmhjertig begrundelse af Deres paastand, vugger jeg paa et oprørt hav uden kompas, og der er mindst tre dage, inden jeg faar brev fra Dem og dærmød land i sigte. De tænker Dem, at en akcent altid karakteriserer en intradefineret enhed og at en intonation principielt altid karakteriserer en extradefineret enhed. Hvad mon der nu skjuler sig i det vimse lille ord "principielt"? I og for sig er det hele naturligvis et spørgsmål om terminologi og definition; vi kan jo vedtage, at akcent skal betyde det og det. Men hvis intonation i modsætning til akcent skal fastholdes saaledes, at man bruger intonation om enheder, som i gammelkendte sprog udtrykkes ved tone, saa er definitionen urigtig for sprog, i hvilke hver stavelse inden for en grammatemkeni har sin særlige ved tone udtrykte intonation. Et saadant herligt sprog er lettisk, hvor baade de ved tone udtrykte enheder og den ved stød udtrykte enhed efter Deres definition vilde være akcenter.

I en tilføjelse siger De, at en stavelsegruppe kan ikke siges at være en intradefineret enhed. For at klare sagerne vil jeg nu først gøre opmærksom paa, at vores formulering: "en intonation karakteriserer enten en stavelse eller en stavelsegruppe" bør rettes til: "en intonation karakteriserer altid et stavelsekompleks". Og et stavelsekompleks er jo da intradefineret, selv om

det i udstrækning kan falde sammen med en kení.

Parentetisk har De skrevet om de semitiske kenemer, at vokalerne er grammatiske, konsonanterne lexematiske. Sagen er simpelt hen, at vokalerne er/alternierende, konsonanterne fortrinsvis implikatoriske. Der er ingen væsensforskel fra indo-europæisk.

Jeg vender tilbage til midten af side 3, hvor De siger, at naar akcent defineres som altid karakteriserende en stavelse, vilde marginalprosodierne nødvendigvis blive akcenter, hvilket vilde se mærkeligt ud. Mit svar er, at det vilde saamund ikke se mærkeligere ud end saa meget andet, idet vi altsaa saa maatte kalde dem marginalakcenter. Derimod vilde det være forkert at gøre marginalprosodierne til akcenter! I oldgræsk er h en marginalprosodi, men den forekommer kun i ordforlyd. Med hvilken ret kan man da sige, at den karakteriserer en stavelse? I dansk og tysk forekommer h, saavidt jeg uden studier kan se, kun i grammatemforlyd; og grammatemkenierne kan i disse sprog lige saa vel som ordkenierne i oldgræsk have flere stavelser. Er h saa stavelsekarakteristik? Jeg mener nej.

Nu maa De stadig tilgæve min absolutte ubegavethed, men side 4 linie 1-5 har jeg overhovedet ikke forstaaet meningen med! At en lyd-enhed skulde være signal for en højere enhed, hvad vil det sige? Hvad De siger side 3 nederst, har min fulde tilslutning; stemmer det ikke med hvad jeg har skrevet i AB 1.2.1.2? Lad os tænke os f. ex., at det lykkes Stetson efter halvtredsindstyve aars laboratoriarbejde at paavise, at den fonetiske stavelse markeres ved et fonetisk udtryk for en ballistisk impuls. Saa er dette fonetiske udtryk for en ballistisk impuls signal for et fonetisk, altsaa kenologisk, syntagmatem.

AB 1.2.3 Tyngde og lethed kan ikke være prosodier. Selve ^{tax} ~~Assem-~~strukturen kan ikke være prosodi. Men naturligvis skal man studere koniernes struktur. Og hermed svarer jeg tilige paa Deres anmærkning til AB 1.10: studiet af extra-definerede kompleksers bygning og udstrækning vil have udmerket betydning for achumawi, hvis De har ret i Deres formodninger angaaende dette yndefuude sprog. Men fri os for de vilde normanner og bland ikke dette ind i prosodematikken.

AB 1.8 Nu kommer jeg igen med lettisk. Paa trods af alle fysiske muligheder har man det - altsaa fysisk umulige - forhold, at nogle stavelser har stigende tone, andre stavelser faldende tone, og andre igen hvad jeg ganske roligt vilde kalde ingen tone eller multone, nemlig indifferens i henseende til tone. I disse stavelser er tonerne ikke kommutable; man kan alt efter omgivelserne og idvrigt efter forogodtbefindende glide op og ned uden at det medfører nogen betydningsforskel, og man kan ogsaa lade være at glide. Det fysiske forhold er jo ikke afgørende i fonematik; derimod er kommutationsprøven afgørende. Altsaa fastholder jeg at et præexotaxem kan være udtrykt ved nul (dvs ikke have noget udtryk, som lader sig fixere eller definere). Jeg fastholder ligeledes, at et prætaxem ikke kan være udtrykt ved nul; det kan overlappes med nul, hvilket, som De rigtigt siger til AB 1.9.3, kun kan finde sted under bestemte betingelser. Jeg mener altsaa at maatte fastholde AB 1.8, men der kan tilføjes for tydeligheds skyld: "Herved bortses fra overlapping med nul under givne betingelser, se AB 1.9.3."

AB 1.4.2 Tilslutning; men der skal hele vejen i AB 1.4 bygges paa prætaxematemkomplekser indeholdende eet og kun eet exotaxemsimultankomplekser

(om dette rædselsbegreb se nedenfor), ikke paa prætaxier indeholdende eet og kun eet exotaxem.

Der kommer nu en mundsmag paa det litauiske. Den fuldstændige opstilling kan De se senere.

I den fonetiske 7. operation opløses alle lange lyd ligesom i dansk; der er baade langvokalér og langkonsonanter. Men i modsætning til dansk er opløsningen altid entydig; [a:] er [aa], [u:] er [uu], osv. Opløsningen rammer dog ikke [e:] og [o:], da de ikke har noget kort sidestykke af samme kvalitet. De noteres fonematisk simpelt hen [e] og [o], og de er de eneste centralfonemer, medens [a] [ä] [ä] [u] [ɨ] er ambifonemer. Nu har man i litauisk to "diftonger", der udtales [iɛ] eller [ia] og [uɔ] eller [ua]. Medens man ellers altid kan afgøre, om et ambifonem fungerer centralt eller marginalt, lader dette sig ikke afgøre for disse diftongers vedkommende, fordi de bestaar af to ambifonemer. De fungerer her neutralt.

Ved inddelingen af fonemer i fonemtyper (fonematisk 4. oper.) er det, at litauisk har vist mig, at man til grund maa lægge et repertorium over fonematemkomplekser indeholdende eet og kun eet hyperfonemsimultankomplex, fordi tryk og tone krydser hinanden, saaledes at en stavelse er karakteriseret baade ved en trykthed og ved en toneenhed.

Jeg veed ikke, om De hidtil har været klar over, at en tosidig implikation kan være uopløselig. Man har i litauisk for hver konsonant en palataliseret og en ikke-palataliseret nuance, altsaa to lyd-enheder. Jeg skal nu om lidt afsløre, at de lader sig opfatte som udtryk for eet og samme fonem; men hvis vi ser bort fra det (hvad jeg først sent blev klar over), faar vi et teoretisk eksempel paa en uopløselig tosidig implikation: foran fortungevokal har vi altid den palataliserede, foran bagtungevokal ~~www~~ den ikke-palataliserede, undertiden den palatalisere undertiden

